

G. Noordenbos, *Vrouwen in de academies van wetenschappen. Van uitsluiting tot uitzondering* (Zutphen: Walburg pers, 2000, 264 blz., f49,50, ISBN 90 5730 089 3).

Met haar onderzoek naar de positie van vrouwen in de wetenschap waagt Noordenbos zich voor het eerst met twee voeten op historisch terrein. Noordenbos, van huis uit onderwijs- en opvoedkundige, promoveerde in 1987 op een onderzoek naar culturele en seksespecifieke factoren in de ontwikkeling van anorexia nervosa en publiceerde vervolgens over de ontwikkeling, preventie en behandeling van eetstoornissen en vrouwen in medische professies.

Het eerste deel van *Vrouwen in de academies van wetenschappen. Van uitsluiting tot uitzondering* behandelt de ontstaansgeschiedenis van de academies in de verschillende Europese landen en met name de plaats van vrouwen daarin. In de zeventiende eeuw droegen vrouwen uit aristocratische kringen — weliswaar meestal dankzij de instrumenten en connecties van mannelijke familieleden — bij aan de ontwikkeling van kennis. Ook hadden vrouwen toegang tot de salons waarin wetenschappelijke bevindingen werden bediscussieerd. Naarmate de professionalisering en institutionalisering van wetenschap vorderden, werden in de zeventiende en achttiende eeuw in steeds meer Europese landen academies van wetenschappen opgericht. Dat deze aanvankelijk hun deuren gesloten hielden voor vrouwen, verklaart Noordenbos onder andere aan de hand van het toenmalige filosofische en maatschappelijke discours dat vrouwen naar de privé-sfeer verbande én de expliciete band van de academies met het universitaire onderwijs, waarvan vrouwen uitgesloten waren. De academies werden met hun nadruk op empirie steeds meer de formele, 'mannelijke' tegenpool van de informele, 'vrouwelijke' salons met een meer literair karakter. In veel Europese landen duurde het tot ver in de twintigste eeuw voordat de eerste vrouw het lidmaatschap van een academie verwierf. En Nederland hoorde zeker niet bij de koplopers.

In het tweede deel van het boek gaat Noordenbos in op het leven en werk van de vrouwelijke leden van de Koninklijke Nederlandse academie van wetenschappen (KNAW). Vijftien vrouwen passeren de revue, van de scheikundige Carolina H. MacGillavry die in 1950 als eerste vrouw tot lid werd gekozen, tot Olga Wijers die sinds 1997 lid is van de Afdeling letterkunde van de KNAW. Noordenbos concludeert dat ondanks de voor mannen en vrouwen gelijke toegangswegen tot universiteit en doctoraat, wetenschappelijke instituties vandaag de dag nog steeds allerlei vormen van in- en uitsluiting kennen. Zo wijst ze op het feit dat vrouwen met kinderen, die minder tijd aan onderzoek kunnen besteden en minder onderzoekservaring in het buitenland op kunnen doen, beperkte loopbaanmogelijkheden hebben.

Noordenbos steekt niet onder stoelen of banken dat zij met haar boek wil bijdragen aan het bestrijden van de ondervetegenwoordiging van vrouwelijke wetenschappers in hogere posities. Niet zozeer fascinatie voor historische ontwikkelingen, als wel onvrede met de huidige positie van vrouwen in de wetenschap is haar drijfveer. Daar is op zich niets mis mee, ware het niet dat de historische context vaak opvallend afwezig is in het boek. Zo stelt Noordenbos dat in de zeventiende eeuw vrouwen uit de elite goed voorzien waren van wetenschappelijke literatuur, omdat er speciale wetenschappelijke publicaties voor vrouwen verschenen. Een dergelijke redenatie roept bij de kritische lezer meer vragen op dan zij beantwoordt. Wie vormden 'de elite' in die periode? Voor wie was die 'vrouwenliteratuur' precies bedoeld, voor welke groepen was zij toegankelijk en door wie werd zij daadwerkelijk gelezen? Waaruit bestond de vertaling van 'mannenliteratuur' naar 'vrouwenliteratuur' en wat zegt dat over het denken over mannelijkheid, vrouwelijkheid en seksevenhoudingen in die periode? Werd er actie ondernomen om 'mannenliteratuur' uit de handen van vrouwen te houden? En werd 'vrouwenliteratuur' ook door mannen gelezen?

In het boek worden vergelijkbare gebeurtenissen in verschillende landen beschreven, maar

opvallende internationale verschillen worden niet vanuit een historische context belicht. Lang voordat veel West-Europese academies van wetenschappen hun eerste vrouwelijke lid toelieten, was Catharina Dasjkova in Rusland presidente van maar liefst twee academies. Noordenbos verzuimt niet uitgebreid de levensloop van deze wetenschapster te beschrijven, maar staat niet stil bij de vraag waarom juist in Rusland in de achttiende eeuw het wetenschappelijk klimaat meer ruimte bood aan vrouwen dan in andere landen.

Voor wie geïnteresseerd is in de jaartallen van oprichting van de academies van wetenschappen in de verschillende Europese landen, het aantal vrouwen dat in de loop der tijd lid was van deze academies en de belangrijkste wetenschappelijke wapenfeiten van de eerste vrouwelijke leden, biedt het werk een waardevol overzicht, dat bovendien door indeling en register zeer toegankelijk is. Doordat Noordenbos zich voor het historische gedeelte van haar boek baseert op uitsluitend secundaire literatuur (voor het contemporaine gedeelte maakt zij gebruik van zes interviews) komen de verwachtingen en frustraties van de beschreven vrouwen zelf niet aan bod. Aangezien ook de auteur sterk op de achtergrond blijft en nauwelijks historiseert of problematiseert, blijft de meer nieuwsgierige lezer enigszins onbevredigd achter. Voor verder onderzoek naar antwoorden op vragen die in dit boek zijn blijven liggen, biedt Noordenbos' werk evenwel een bruikbaar uitgangspunt.

Maartje Broekhans

J. A. H. Bots, e. a., ed., *Hel Gelders Athene. Bijdragen tot de geschiedenis van de Gelderse universiteit in Harderwijk (1648-1811)* (Werken uitgegeven door Gelre LIV; Hilversum: Verloren, 2000, 251 blz., f46,28, ISBN 90 6550 092 8).

In 1998 werd herdacht dat 350 jaar geleden in Harderwijk een Gelderse universiteit werd geopend. Om precies te zijn in 1647 kreeg de tot dan toe Illustere school van het Kwartier van de Veluwe *het ius promovendi* van de Gelderse Staten. Ter gelegenheid van deze herdenking werd destijds een symposium gehouden, waarvan de bijdragen onder de titel *Een onderschatte universiteit* (Harderwijk, 1998) werden gebundeld. Recent verscheen opnieuw een bundel over de kleinste van Nederlands vijf universiteiten ten tijde van de Republiek onder de fraaie titel *Het Gelders Athene*. In negen bijdragen buigen tien auteurs zich over evenzovele aspecten van een eens verguisde instelling. Belangrijkste, hoewel niet uitgesproken doelstelling van deze bundel lijkt daarmee toch de wens tot een vorm van rehabilitatie te zijn. De meeste auteurs vragen zich af wat de betekenis van de vestiging van de universiteit was, op lokaal-, regionaal- of nationaal vlak.

Zoals vrijwel elke bundel wordt ook deze enigszins ontsierd door de onevenwichtigheid van de bijdragen der auteurs. In zijn artikel over de plaats van de universiteit binnen Harderwijk, ontstijgt de auteur J. Duinkerken niet het opsommend karakter. Zijn bijdrage is in feite een bouwwerk dat nog in de steigers staat, met meer paragrafen dan pagina's waarin lukraak wat feiten bij elkaar zijn geraapt. Daarentegen staan er tevens artikelen in van historici die op het terrein van de universiteitsgeschiedenis hun sporen reeds meer dan verdiend hebben, zoals Willem Frijhoff (over de nationale betekenis van Harderwijk) en J. A. H. Bots (over het aanstellingsbeleid van de curatoren). Frijhoff laat de uitstraling van Harderwijk tot uiting komen in de carrières van de professoren. Doorgaans betekende Harderwijk de eerste aanstelling voor beginnend professoren, waarna ze—indien succesvol—werden weggekaapt door universiteiten met meer naam. Harderwijk stond dus onderaan in de rangorde. Dit was deels te wijten aan haar late stichting, maar ook aan het feit dat de Gelderse Staten haar reeds na een kwart eeuw